

**UNIWERSYTET
WSB MERITO
CHORZÓW KATOWICE**

Chorzów, dnia 26 maja 2023 r.

Dr hab. Piotr Mamet, prof. UWSB Merito w Poznaniu
Uniwersytet WSB Merito Poznań
Wydział Zamiejscowy w Chorzowie
Zakład Języka Angielskiego w Biznesie
ul. Sportowa 29
41-506 Chorzów
ORCID: 000-0002-8776-4163

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana Łukasza Wilkonia
pod tytułem

Natural Language Processing and Communication Models in Chosen Crisis Situations

napisanej pod kierunkiem

prof. dr hab. Rafała Molenckiego, Uniwersytet Śląski

i dr hab. inż. Krzysztofa Simińskiego, prof. Pol. Śl., Politechnika Śląska

Recenzowana rozprawa sporządzona jest w języku angielskim i liczy łącznie 368 stron [362 ponumerowane, począwszy od Streszczenia – odniesienia do tej numeracji będą czynione w niniejszej recenzji] i obejmuje: stronę tytułową, Spis treści, Streszczenie w języku polskim, Wykaz skrótów, Wstęp, pięć Rozdziałów, Wnioski, Bibliografię oraz Załącznik.

Ocena rozprawy pod względem merytorycznym

W Rozdziale 1 Autor wychodzi od omówienia zagadnień bezpieczeństwa i sytuacji kryzysowej, by następnie przejść do problemu komunikacji i mediacji, a później negocjacji jako takich i negocjacji kryzysowych, czyli głównego wątku tego rozdziału. Ten fragment pracy stanowi dowód olbrzymiego

Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu Filia w Chorzowie
ul. Sportowa 29, 41-506 Chorzów
tel. 32 349 84 74, e-mail: kancelaria@chorzow.merito.pl
www.merito.pl/chorzow

1/7

oczytania i wiedzy Autora, czego symbolem jest Tabela 1 na stronie 31 oraz omówione po niej modele negocjacji kryzysowych. Biorąc pod uwagę ogrom literatury na temat negocjacji jak i bogactwo teorii w tym względzie należy z uznaniem odnotować umiejętność Pana Łukasza Wilkonia do zapoznania się, ewaluacji i syntezy badań naukowych związanych z negocjacjami.

Trzeba jednak odnotować, że ogólna teoria negocjacji przedstawiona jest zbyt skrótowo. Oczywiście, wspomniane powyżej bogactwo teorii nie jest do ogarnięcia w jednej pracy doktorskiej. Dlatego też można wybaczyć jej Autorowi brak odniesień do jednego z klasyków. Jest nim Gavin Kennedy, znany także z tłumaczeń jego prac na język polski. Poważniejszy problem polega na tym, że jeżeli Autor rozprawy stawia sobie za cel uchwycenie różnic pomiędzy negocjacjami kryzysowymi a biznesowymi [początek Wstępu] to należało te ostatnie omówić. Tymczasem na stronie 12 rozprawy Pan Łukasz Wilkoń wskazuje, że świadomie nie odniósł się szerzej do negocjacji biznesowych. Jest to dość istotna sprzeczność. Można częściowo usprawiedliwić Autora wskazując na jego znajomość ogólnej teorii negocjacji [np. Fisher i Ury], czy też badań nad negocjacjami handlowymi. Zastanawia także brak w Bibliografii, a także w samej pracy, odniesień do publikacji Roger Fisher and William Ury *Getting Past No* [Random House 1992], tłumaczonej także na język polski. Skoro Autor słusznie odnosi się do kanonicznego dzieła wspomnianych badaczy [*Getting to Yes*] to nieobecność pozycji stanowiącej kontynuację badań nieco zastanawia. Przydałoby się także uwzględnienie w rozprawie badań Gerarda Nierenberga [*Sztuka negocjacji*. Studio Emka 1998], zwłaszcza w odniesieniu do roli pytań w procesie negocjacji [“The Use of Questions in Negotiating” W: Lewicki R.J., and J.A. Litterer (eds.) *Negotiation: Readings, Exercises and Cases*. R.D. Irwin 1985]. Niezależnie od powyższych uwag trzeba domagać się od Autora nie tylko podania definicji negocjacji, ale także ich typologii i umieszczenia negocjacji kryzysowych w tym spektrum. Wymaga tego postulat kompletności i precyzji wywodu przedstawionego w rozprawie.

Rozdział 2 stanowi merytoryczne uzupełnienie Rozdziału 1 poruszając problem komunikacji związanej z przesłuchaniami i wywiadami [*interrogation, interview*]. Z całą pewnością rozdział poświęcony takiej tematyce jest potrzebny gdyż negocjacje nie są jedyną formą komunikacji kryzysowej. Merytoryczna ocena omawianego rozdziału jest podobna do oceny Rozdziału 1. Przede wszystkim zawiera on bogactwo pracy informacji merytorycznych związanych z tematem i wiedzy na temat przesłuchań i wywiadów w komunikacji kryzysowej. Także w tym miejscu należy odnotować niemożliwe do ogarnięcia bogactwo publikacji w tym zakresie. Można jednak, nie tylko na użytek omawianej dysertacji, wskazać Autorowi interesującą publikację. Chodzi o monografię *Introduction to Criminal Investigation: Processes, Practices*

and Thinking, której autorami są Rod Gehl i Darryl Plecas [<https://pressbooks.bccampus.ca/criminalinvestigation/>].Warto także zwrócić uwagę na proponowaną w publikacji triadę: *Interviewing* [Wywiad], *Questioning* [Zadawanie pytań] i *Interrogation* [Przesłuchanie] oraz koncepcję *investigative interrogating* [przesłuchanie nakierowane na dochodzenie].

Rozdział 3 ma charakter interdyscyplinarny i sygnalizuje początek lingwistycznej części pracy. Koncentruje się on na emocjach oraz ich wymiarze językowym. Pan Łukasz Wilkoń kontynuuje zwyczaj z poprzednich rozdziałów i, w sposób staranny, przedstawia definicje oraz kategorie emocji, a także wskazuje ich wymiar językowy. Biorąc pod uwagę, że rozdział liczy łącznie około 41 stron, a punkty dotyczące wyrażania emocji środkami językowymi obejmują łącznie około 8 stron to można uznać, że jego tytuł zapowiadający perspektywę lingwistyczną obiecuje zbyt wiele. Ponadto, humor, któremu Autor poświęca uwagę i przedstawia jego typologię ma wymiar lingwistyczny. W tym momencie przydałoby się odniesienie do prac takich klasyków w tej dziedzinie jak Salvatore Attardo [*Linguistic Theories of Humour. De Gruyter Mouton, 1994*] oraz Victor Raskin [Semantic Mechanisms of Humor. Dordrecht & Boston & Lancaster: D. Reidel Publishing Company, 1985]. Znakomitą syntezę lingwistycznych teorii humoru przedstawia Arvo Krikmann w artykule *Contemporary Linguistic Theories of Humour* [<https://www.folklore.ee/folklore/vol33/kriku.pdf>]. Nie są to uwagi dyskwalifikujące tą część pracy, tym bardziej, że omawiany rozdział stanowi rodzaj wstępu do poruszenia tematyki lingwistycznej w dalszej części.

W Rozdziale 4 Autor przedstawia zagadnienia lingwistyczne związane z planowaną analizą. Po stronie zalet tej części rozprawy można ponownie odnotować wiedzę i odczytanie Pana Łukasza Wilkonia przekładające się na prezentację poszczególnych działów lingwistyki związanych z omawianym tematem. Jednocześnie trzeba wskazać wady tego rozdziału, z których pierwszą jest brak wskazanych kryteriów doboru, czy też związku omawianych zagadnień z realizowaną myślą przewodnią pracy. Nadużycie terminu „wybrane” [*chosen*], o czym mowa poniżej, dodatkowo sprawia wrażenie przypadkowości doboru omawianych zagadnień. Czytelnik nie dowiadyuje się, na przykład, jaka jest przydatność lingwistyki kryminalistycznej [*forensic linguistics* – punkt 1.1] w planach badawczych.

Ponadto do tej samej rangi sprowadzone są działy lingwistyki, np. wspomniana *forensic linguistics*, i reprezentujące niższy poziom abstrakcji metody badawcze, czy też cechy dyskursu np. kohezja i koherencja [punkt 1.3]. Rozdział ten można było bardziej uporządkować grupując zagadnienia wokół analizy rejestru, analizy dyskursu [w tym odmian dyskursu i metod jego badań] oraz zagadnień pragmatyki. Można przy

okazji wskazać, że zagadnienia aktów mowy, w kontekście uprzejmości, jeszcze lepiej niż w dobranych przez Autora przykładach, ilustrowane są przez znanych autorowi badaczy Brown, P. and S. Levinson w pozycji *Politeness. Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1987]. Chodzi konkretnie o przykład *How to get a pen from someone else* stanowiący podsumowanie aktów mowy realizujących strategie grzecznościowe.

Przechodząc do omówienia Rozdziału 5 należy, w sposób kolokwialny, stwierdzić, że jest to rozdział dziwny. Jest to zarówno teoretyczna jak i badawcza część recenzowanej pracy. Omawiany rozdział posiada niezaprzeczalną wartość jako prezentacja i przykład zastosowania nowoczesnych narzędzi informatycznych w lingwistyce. Dynamiczny rozwój tych narzędzi stanowi wyzwanie i szansę nie tylko dla językoznawcy, ale też w skali funkcjonowania całego współczesnego świata. Z tego powodu interdyscyplinarną pracę Autora należy przyjąć z uznaniem jako istotny wkład i głos w dyskusji na temat kierunków i metod badań naukowych. Pojawia się jednak kilka pytań i wątpliwości, które można skatalogować w sposób następujący::

1. Jaka jest relacja pomiędzy proponowaną w Rozdziale 5 metodologią a problematyką poruszoną w poprzednich czterech rozdziałach ? Daje się odczuć w brak wyraźnie sformułowanego modelu badawczego, łączącego w jedną, interdyscyplinarną całość zagadnienia kryzysu, lingwistyki i informatyki. Towarzyszy temu brak podziału pracy, zwłaszcza w Rozdziale 5, na część teoretyczną i analityczną. Umieszczenie pomiędzy nimi sekcji typu *Corpus Description and Methodology* wyraźnie poprawiłoby czytelność pracy ułatwiając czytelnikowi orientację jak i do czego Autor zmierza.
2. Opis narzędzi zastosowanych w badaniach wskazuje na ich dużą złożoność. Zatem, czy ich użycie nie jest bardziej skomplikowane od samego problemu jaki mają zbadać ?
3. Czy negocjacje policyjne z Grantem Sattaurem stanowią dostateczny i reprezentatywny korpus dla badań i uogólnień ?

Jeżeli chodzi o badania zawarte w Rozdziale 5 to zastanawia ich objętość i charakter. Można założyć, że analiza rozpoczyna się na stronie 240 rozprawy, czyli tam gdzie pojawiają się przykłady z analizowanego korpusu tekstów i kończy się na wraz z Rozdziałem 5 na stronie 273. Mamy zatem część analityczną liczącą 33 strony. Trochę to mało biorąc pod uwagę monstrualne rozmiary poprzedzającej części teoretycznej.

Zdziwienie budzi też charakter analizy i opis jej wyników. Skoro w tytule i we Wstępie zapowiedziane są modele komunikacji oraz cechy negocjacji kryzysowych to przedstawione wyniki realizują te cele w

stopniu minimalnym. Znacznie lepiej udało się Autorowi skupić na [informatycznym] przetwarzaniu języka naturalnego jako uzupełnieniu językowej analizy negocjacji kryzysowych. Ponownie jednak trzeba zaznaczyć, że większą uwagę poświęcono narzędziom przetwarzania języka niż powiązaniu ich działania z analizą językową. Językoznawca, nawet ekstensywnie wykorzystujący narzędzia informatyczne, byłby jednak przede wszystkim zainteresowany jakie akty mowy, i jak tworzone, występują w negocjacjach. jako istotny wkład i głos w dyskusji na temat kierunków i metod badań naukowych.

Kończące rozprawę wnioski [Conclusions – strony 274-285] stanowią prawidłowe podsumowanie rozprawy i zachęcają czytelnika do zgłębienia poruszanej w pracy tematyki i proponowanych rozwiązań. Odnotować należy pewne napięcie jakie pojawia się na początku tego fragmentu pracy a wstępem do niej. Otóż, konkluzje wskazują jako cele pracy opis języka komunikacji kryzysowych za pomocą lingwistyki i sztucznej inteligencji a także zbadanie możliwości użycia automatycznych narzędzi tekstu do zbadania tekstów występujących w rzeczywistości. O ile rozprawa i wnioski wpisują się w tą koncepcję to, przypomnijmy, że cele sformułowane w Streszczeniu są nieco inne [zwłaszcza uchwycenie różnic pomiędzy negocjacjami kryzysowymi a biznesowymi].

Ocena rozprawy pod względem formalnym

Recenzowana rozprawa jest dobrze dopracowana pod względem formalnym i językowym. W tym drugim obszarze można odnotować fakt, że Autor najwyraźniej bardzo lubi wyraz *chosen* występujący 22 razy w całej pracy. Nie należy tego uznać za błąd językowy, choć może wyraz *selected* brzmiałby bardziej formalnie. Problem polega na tym, że czytelnik odnosi wrażenie przypadkowego doboru problematyki. Widać to bardzo dobrze na przykładzie Punktu 1 w Rozdziale 4, który brzmi: *A review of chosen language analysis methods in crisis communication*. Na szczęście we wprowadzeniu do rozdziału znajdujemy informację, że omówione zostaną główne teorie związane z analizą komunikacji kryzysowej. Szkoda zatem, że tytuł punktu jest nieco mylący. Nie zawsze jednak można napotkać takie uściśleni, natomiast nadużywanie formy *chosen* sprawia niemiłe, na szczęście jedynie stylistyczne, wrażenie przypadkowości.

Niedostatkami formalnymi jest fakt, że Autor najwyraźniej zapominał o zatytułowaniu zarówno ostatniej części pracy [Annex] jak i jej podpunktów. Na szczęście lokalizacja załącznika oraz metryczki wykresów, tabel, itp. pozwalają zorientować się w charakterze tego dokumentu.

Mile widziane byłyby elementy metatekstowe realizowane przez krótkie wprowadzenia zapowiadające zawartość poszczególnych rozdziałów oraz ich miejsce w całości rozprawy. Równie dobre byłyby ich

krótkie, kończące rekapitulacje i odesłania do zawartości następnego rozdziału. W całej rozprawie przydałoby się więcej metatekstu pozwalającego na lepsze śledzenie myśli przewodniej, celowości poszczególnych części wywodu oraz wiążącego ze sobą poszczególne fragmenty.

Można także domagać się lepszej ekspozycji materiału językowego będącego przedmiotem i wynikiem badań w Rozdziale 5. W aktualnej postaci ten ważny dla pracy materiał jest słabo wyeksponowany co można łatwo zmienić poprzez zmianę kroju czcionki, zastosowanie punktatorów, itp.

Ocena rozprawy jako całości i wnioski

Ocena pracy jako całości stanowi duże wyzwanie dla recenzenta. Zaczynając od wad rozprawy należy odnotować wskazane cele badawcze i sposób ich realizacji. Jak wskazano we Streszczeniu, cele te obejmują:

1. Zbadanie różnic pomiędzy negocjacjami kryzysowymi a tekstami pokrewnymi [negocjacje biznesowe, przesłuchania policyjne];
2. Analiza predykcyjna mająca ustalić, czy analiza językowa negocjacji kryzysowych może być uzupełniona przez analizę języka naturalnego.

Jeżeli chodzi o realizację pierwszego celu trzeba stwierdzić, że wypada ona słabo. Powody zostały już wskazane powyżej. Powtórzmy zatem, że chodzi o brak szerszego omówienia wspomnianych tekstów pokrewnych. Dodajmy, że egzemplifikacja tych tekstów materiałem językowym stanowiłaby podstawę do porównania. To co otrzymujemy w rozprawie, i co stanowi o jej wartości, to materiał językowy negocjacji kryzysowych, który czytelnik lub inny badacz może samodzielnie wykorzystać do badań komparatywnych.

Drugi z celów badawczych zrealizowany jest lepiej, ale także nie idealnie. Kluczową częścią rozprawy jest Rozdział 5, w którym taka analiza jest przeprowadzona wraz z omówieniem narzędzi takiej analizy. Po pierwsze, rozdział ten jest autonomiczny w stosunku do całości pracy. Wydaje się, że rozprawa mogłaby funkcjonować jako [bardziej] zwarta całość bez Rozdziałów 1 - 4 lub przy znacznym ich ograniczeniu. Wady Rozdziału 5 omówiono powyżej. Przypomnijmy zatem, że chodzi o adekwatność i złożoność stosowanych narzędzi informatycznych, a także obszerność i reprezentatywność badanego korpusu. Innymi słowy, czy zastosowane narzędzia informatyczne nie mogły, w oparciu o użyte lub inaczej dobrane korpusy, dostarczyć więcej informacji o językowym wymiarze komunikacji kryzysowej i zapewnić większą spójność pracy z zawartością Rozdziałów 1 - 4 ?.

Liczne uwagi krytyczne zawarte w niniejszej recenzji nie powinny jednak przekreślać walorów pracy i wykazanych w niej umiejętności Pana Łukasza Wilkonía. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na dużą, interdyscyplinarną wiedzę Kandydata. Obejmuje ona trzy główne obszary:

1. sytuacje kryzysowe, w tym negocjacje;
2. ich językowy wymiar i lingwistyczne metody ich badania
3. znajomość i umiejętność zastosowania narzędzi informatycznych do przeprowadzenia badań lingwistycznych.

Połączenie w spójną całość wspomnianych trzech obszarów nie jest rzeczą prostą. Ponadto informatyka, całą swoją złożonością i dynamiką rozwoju, powodować może trudności z rozłożeniem proporcji poruszanej i badanej problematyki.

Niezależnie od posiadanej wiedzy, którą należy ocenić bardzo wysoko, Autor wykazał się, nieco niżej ocenioną, zdolnością do przeprowadzenia spójnych badań. Natomiast koncepcja i narzędzia informatyczne użyte do badań, stanowią same w sobie cenny wkład w rozwój naukowych badań nad tekstem, a zaproponowane przez Kandydata rozwiązania mają charakter oryginalny. Potwierdzeniem wielokrotnie wspomnianej wiedzy i umiejętności Kandydata jest zawarta rozprawie Bibliografia, która pod względem ilościowym i jakościowym znacznie przekracza standardy rozpraw doktorskich. Umiejętność przepro Łukasza Wilkonía znakomitego warsztatu badacza, a zatem dodatkowy atut rekomendujący go do awansu naukowego. Wspomniane w recenzji formalne niedostatki pracy mają marginalny charakter i nie przeszkadzają w jej odbiorze.

W aktualnej postaci trudno rekomendować pracę do publikacji. Należy jednak zachęcić Autora do kontynuacji badań i wydania monografii wykorzystującej, w sposób bardziej uporządkowany, przedstawiony w rozprawie materiał.

Reasumując swoje uwagi **stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska Pana Łukasza Wilkonía spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) i wnioskuję o dopuszczenie Pana Łukasza Wilkonía do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

